Zanco Journal of Human Sciences (ZJHS)

TYPE: Original article
DOI https://doi.org/10.21271/zjhs.30.SpB.14

ئا.ما.ڕوو (𒀀𒈠𒊒)
کۆنترین دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری

OPEN ACCESS
*Corresponding author
Farhad Azeez Hasan
Farhad.hassan@su.edu.krd

RECEIVED :18 /09/2025
ACCEPTED :14/01/ 2026
PUBLISHED :15/04/ 2026

فرهاد عزیز حسن/ بەشی زمانی کوردی، کۆلێژی زمان، زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق
مولود ابراهیم حسن/ بەشی زمانی کوردی، کۆلێژی زمان، زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق

وشە سەرەکییەکان:
ئەفسانەی تۆفان، دەقی سۆمەری، هەڵوەشانەوە، نوێبوونەوە، نەمری

پوختە

ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری گێڕانەوەیەکی دێرینی بەسەرهاتی لەناوچوون و ڕزگاربوونی مرۆڤایەتییە، کە لەڕێگەی کۆمەڵە چەمکێکی وەکوو ئافراندن، سزادان، لافاو، ڕزگاربوون و نوێبوونەوە و نەمری بەرجەستە دەبێ. لەم ئەفسانەیەدا (زی.ئوود.سوو.را) پاڵەوانی سەرەکییە و کۆمەڵە خواوەندێکی وەکوو ئان، ئینلیل، نین.هوور.ساگ، نین.توور، ئینکی و ئینانا ڕۆڵی سەرەکی و کاریگەریان هەیە. ئەم ئەفسانەیە بە پێنج قۆناغی پێکەوە گرێدراودا تێدەپەڕێ کە بریتین لە: ئاسوودەیی بەرایی، فرمانی لەناوبردن، سرووش و دڵبینی، تۆفان و بێدەنگی، ڕزگاربوون و دووبارە بنیاتنانەوە. لەم توێژینەوەیەدا کۆنترین دەقی تۆمارکراوی سۆمەری سەبارەت بە ئەفسانەی تۆفان بە کەرەسەی توێژینەوە هەڵبژێردراوە و بەپێی ڕەخنەی شیکاریی ئەفسانەیی هەوڵی شیکردنەوەی سەرجەمی ئەم بابەتانە دراوە کە ناوەڕۆک و بنیاتی ئەم دەقە پێکدێنن.

About the Journal
Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields. https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about

١- پێشەکی

ئەفسانەی تۆفان (𒊒𒈠𒀀) یەکێک لە کۆنترین دەقە ئەفسانەییەکانی مرۆڤە کە لەلایەن سۆمەرییەکانەوە بەدرێژایی سەدان ساڵ بەشێوەی زارەکی گێڕدراوەتەوە و دواجار لە ناوەڕاست یان کۆتاییەکانی هەزارەی سێیەمی پ.ز بە زمان و سیستەمی نووسینی زمانی سۆمەری نووسراوەتەوە. بەم چەشنە بە کۆنترین دەقی ئەفسانەیی مرۆڤایەتی دادەنرێ، کە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە کولتوور و شارستانییەتەکانی دواتردا ڕەنگیداوەتەوە. کۆمەڵە بابەت و دیاردەیەکی وەکوو لەناوچوونی جیهانی پێشوو، ڕزگاربوونی کەسێکی هەڵبژێردراو، دووبارە بنیاتنانەوەی ژیان و نوێبوونەوەی جیهان و گەردوون، بە خاڵی هاوبەشی سەرجەم کولتوورەکان دادەنرێن کە بنەچەکەی بۆ ئەم دەقە سۆمەرییە دەگەڕێتەوە. بێگومان لەناو سەرجەمی کولتوورە دێرینەکاندا ئەفسانەی تۆفانی سۆمەریی کە بە کەسایەتی زی.ئوود.سوو.را (𒍣𒌓𒋢𒁺)وە گرێدراوە، بە کۆنترین گێڕانەوە و کۆنترین دەقی تۆمارکراوی ئەم ئەفسانەیە دادەنرێ.

ناوەڕۆکی ئەم ئەفسانەیە لەسەر بنەمای لەناوبردن لە پێناو بنیاتنانەوە دامەزراوە. ئەم بنەمایە لە تێڕوانین و جیهانبینی خواوەندانی ئانوو.نا (𒀭𒀀𒉣𒈾)وە سەرچاوە دەگرێ کە پێیانوابووە بەسەرووبەری گەردوونیی تووشی قەیران و ئاڵۆزی بووە و بەمەبەستی دووبارە بنیاتنانەوە و هاوسەنگی، دەبێ ئەم جیهانە لەناوببرێ و سەرلەنوێ جیهانێکی نوێ بنیات بنرێتەوە. لەم گێڕانەوەیەدا مرۆڤ لە نێوان خواوەندەکان و سرووشت و مێژوودا وێناکراوە و هاوکات بڕیاری لەناوچوون و ڕزگاربوونی لەلایەن ئەنجوومەنی خواوەندانەوە بۆ دەردەچێ. لەم ئەفسانەیەدا چارەنووسی مرۆڤ لەنێوان مردن و نەمری لەلایەن خواوەندەکانەوە لەقەڵەم دراوە.

خواوەندە مەزنەکان بڕیارێکی توند سەبارەت بە چارەنووسی مرۆڤ دەردەکەن، بڕیارێک کە هەرگیز هەموار ناکرێتەوە و پشتگوێ ناخرێ و تەنانەت هیچ یەک لە خواوەندە پلەباڵاکانیش ناتوانن خۆی لێ ببوێرن. لەم نێوەندەدا (زی،ئوو،سود.را) فەرمانڕەوای شار و پێشەوای دینی، وەکوو تاکێکی شایستە لەلایەن خواوەندێکەوە هەڵدەبژێردرێ و خۆی بە شەپۆلی تۆفانی بڕیاردراوی خواوەندەکاندا دەدا و بە ملدان بە پەیامێکی ئاسمانی سەبارەت بە ئەرکی پاراستنی نەوە و تۆوی مرۆڤ و گیانلەبەر و ڕووەک، وەکوو تاکە پاڵەوانی ئەفسانەیی ئەرکی بەسەرووبەرکردنەوە و بنیاتنانی جیهانی نوێ لە ئەستۆ دەگرێ.

دەقی ئەم ئەفسانەیە لە سەرەتای سەدەی بیستەم وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی ئینگلیزی و دواتر ئەم وەرگێڕانە لەلایەن سۆمەرناسانەوە پەسندکراوە و بە سەرچاوەی سەرەکی دانراوە. بەوردبوونەوە لە دەقە ڕەسەنەکە بە زمانی سۆمەری و وەرگێڕانەکەی بە زمانی ئینگلیزی، ئاشکرا دەبێ وەرگێڕ لە زۆر شوێنی دەقەکەدا سەرچیخ چووە و لەو شوێنانەشدا کە نەیتوانیوە بە تەواوی لە دەقەکە تێبگا، یان پشتگوێی خستووە یان بەهەڵە ماناکەی لێکداوەتەوە. هۆکاری سەرەکی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە وەرگێڕ لەژێر کاریگەری زمانی بابلی و ئاشووری کارەکەی کردووە و بەشی یازدەمی دەقی ئەفسانەی گەلگامێشی بە سەرچاوەی ئەم وەرگێڕانە داناوە. لەم توێژینەوەیەدا سەرلەنوێ و دوای پتر لە سەد ساڵ وەرگێڕانێکی دیکە بۆ ئەم دەقە کراوە و بۆ یەکەمینجار ڕاستەوخۆ لە زاری دێرینی سۆمەری بۆ زمانی کوردی وەرگێڕدراوە. کاری بەراوردکردنی وەرگێڕانەکە ئامادەکراوە و بڵاوکردنەوەی بۆ کارێکی زانستی دیکە دواخراوە.

١-١: پرسیاری توێژینەوە

-تێڕوانین و جیهانبینی شارستانییەتی سۆمەری سەبارەت بە گەردوون و ژیان لەم ئەفسانەیەدا بە چ ئاراستەیەک بووە؟

-ڕۆڵی خواوەندان لەم ئەفسانەیە لە چ ئاستێکدا بووە؟

- ئایا لەم دەقەدا هیچ ئاماژەیەک بۆ زێدی ڕەسەنی سۆمەرییەکان لە کوردستانی دێرین کراوە؟

١-٢: هۆی هەڵبژاردنی توێژینەوە

ئەفسانە تۆمارکراوەکانی سۆمەری، بە درێژایی سەدان ساڵ بە شێوەی زارەکی گواستراونەتەوە و دواتر لە قۆناغی دوای داهێنانی نووسین تۆمارکراون. ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری یەکێک لە کۆنترین دەقە ئەفسانەییەکانە کە لە

دێرزەمانەوە نووســـــراوەتەوە و بەرادەیەکی باش تێڕوانین و جیهانبینی کۆمەڵگەی ســــۆمەریی تێدا پارێزراوە و لەهەمانکاتدا پەیوەستبوونی ئەم کۆمەڵگەیە بە زێدە ڕەسەن و سەرەکییەکەیان ئاشکرا دەکا. سۆمەرییەکان لە دەقە ئەفسانەییەکانیاندا بەردەوام ئاماژە بە نیشتمانی ڕەسەن و زێدی سەرەکییان دەکەن و وەکوو نیشتمانی پیرۆز و شــوێنی نیشــتەجێبوونی خواوەندان و هەروەها بنیاتنانی ژیان و مرۆڤایەتی لێیدەڕوانن. ئەم نیشــتمانە لە ئەدەبیاتی سۆمەریدا بە کور ناوبراوە. کور لە زمانی سۆمەریدا واتا کوێستان و نیشتمانی چیاکان کە لە بنەڕەتدا هەمان وڵاتی کوردســـتانی ئەمڕۆیە. لەم دەقەشـــدا دووبارە نیشـــتمانی کور بە زێدی مرۆڤ و خاکی پیرۆز ناوی هاتووە. ئەمەش هۆکارێکی سەرکییە بۆ ئەوەی لەم توێژینەوەیەدا تێڕوانینی سۆمەرییەکان سەبارەت بە زێدی ڕەسەنیان بخرێتەڕوو.

١-٣: ئامانجی توێژینەوە

وەرگێڕانی ڕاســتەوخۆی دەقی ئەفســانەی تۆفانی ســۆمەری لە دەقە ڕەســەنەکەوە بۆ ســەر زمانی کوردی، ئامانجی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە.

١-٤: گرنگی توێژینەوە

گرنگی توێژینەوەکە لەوەدایە کە ڕاستەوخۆ توێژینەوە لەسەر دەقە ڕەسەنە سۆمەرییەکە کراوە و هاوکات جیهانبینی و تێڕوانینی کۆمەڵگەی سۆمەری بۆ بابەتە گەردوونی و دامەزراندنی شارستانییەت و ئاوەدانی و ڕۆڵی خواوەندەکان لە ژیانی مرۆڤ لە چوارچێوەی ئەفسانەی سۆمەریدا شیکراوەتەوە.

١-٥: سنووری توێژینەوە

کەرەسەی سەرەکی لەم توێژینەوەیەدا دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەرییە و بۆ ئەم مەبەستە کۆنترین دەقی چیلکەیی ئەم ئەفسانەیە کە لە هەزارەی سێیەمی پ.ز نووسراوەتەوە، لێکۆڵینەوەی لەسەر دەکرێ.

١-٦: ڕێبازی توێژینەوە

لەم توێژینەوەیەدا بەپێی ڕێبازی چۆنییەتی و لەســـەر بنەمای ڕەخنەی شـــیکاریی ئەفســـانەیی و زانیاریی کتێبخانەیی کنەوپشکنینی زانستی لەسەر ئەم دەقە کراوە.

٢: دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری

دەقی ئەفسانەی تۆفان بە زمانی سۆمەری و سیستەمی نووسینی چیلکەیی لەسەر دەبەقوڕ (تابلێت)ێک تۆمار کراوە کە لە شـــاری نیپوور دۆزراوەتەوە و لە ئێســـتادا لە (Penn Museum)ی زانکۆی (Pennsylvania) لە شـــاری (Philadelphia) بە ژمارە CDLI/B10673 پارێزراوە. مێژووی نووســـینەوەی بۆ ســـەردەمی کۆن واتا هەزارەی سێیەمی پ.ز دەگەڕێتەوە کە لەلایەن نووســەرانی دەبســتانە دێرینەکانی میزۆپۆتامیا نووسـراوەتەوە.(CDLI, 2025, P265876) ســەبارەت بە مێژووی نووســینی ئەم دەقە لانگدۆن پێیوایە، بۆ یەکەمینجار لە دەورووبەری ٢٣٠٠ی پ.ز لە شاری نیپوور نووسراوەتەوە.(Langdon, 1964, 205) لێرەدا دەبێ ئاماژە بەوە بدرێ ئەفسانەی سۆمەری تەنیا لە سەردەمی مێژوویی و دوای داهێنانی نووسین و گەشەسەندنی نووسین، شێوەی نووسراوی وەرگرتووە، لەکاتێکدا ئەم ئەفســانانە و ئەم ئەدەبە مەزنە بەشــێوەی زارەکی بەدرێژایی ســەدان ســاڵ هەرهەبووە و بەشــێکی هەرە گرنگی ئەدگار و تایبەتمەندیی نیشـتمان و زێدی ڕەسـەنی خەڵکی سـۆمەریان پێوە دیارە کە لە بنەڕەتدا کوردسـتانە. زۆربەی هەرە زۆری ئەم ئەفسانانە بەدرێژایی سەدان ساڵ بە سەرجەم ناوچەکانی کوردستان و دەورووبەریدا بڵاوبوونە و گەشەیان کردووە و دواجار بە زارێک لە زارە دێرینەکانی گەلی کورد تۆمارکراون و بە میراتێکی شکۆمەندی نەتەوەیی دادەنرێن. هەرئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی بگوترێ: ((کورد وەکوو کۆنترین دانیشـتوانی ئەم ناوچەیە لە سـەردەمی هۆز و میرنشـینە دێرینەکانی سـۆمەری، گووتی، میتانی، هووری، لوولوویی، کاسـی، ماننایی، مادی، ئەشـکانی و سـاسـانی، تاکوو میرنشین و دەسەڵاتە ناوچەییەکانی پاش هاتنی ئیسلام وەکو میرنشینی ئەردەڵانی، شەددادی، بادینانی، سۆرانی، بابانی و هتد دەور و کاریگەری ڕاســـتەوخۆ و بنچینەییان لە بەرهەمهێنانی مێژوو و شـــارســـتانییەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاسـتدا هەبووە.))(حسـن، ٢٠٢٠، ٦٠) زۆرێک لە زانانیانی بواری ئەفسـانەناسـی و سـۆمەرناسـی باوەڕیان وایە کە ((زۆربەی گێڕانەوە ئەفســـانەییەکانی میزۆپۆتامیا، ڕەگوڕیشـــەیان بۆ ســـەردەمێکی یەکجار کۆن، بۆ ســـەردەمی پێش

مێژوو و ســـــەردەمی پێش نووســـــینەوەیان دەگەڕێنەوە.(Finkel, 2014, 71) بەواتایەکی وردتر ئەوەی لە هەزارەی سێیەمی پێش زایین و سەردەمانی دواتری نووسراونەتەوە، لە بنچینەدا مێژووی هۆنینەوەیان بۆ ڕۆژگارێکی یەکجار دوور و بۆ سەردەمی پێش داهێنانی نووسین دەگەڕێنەوە.

وێنەی ئەم دەقە ئەدەبییە گرنگە لەلایەن ئـارنۆ پۆبـل (Arno Poebel) لە ســـــاڵی ١٩١٤ لە بەرگی پێنجەمی دەقە دێرینەکانی مۆزەخانەی زانکۆی پێنسیلڤانیای ئەمریکا بڵاوکراوەتەوە(Poebel, 1914, 1) و لە بەرگی شەشەمی هەمان کۆمەڵەدا دەقەکەی وەرگێڕاوە و شـــیکردنەوەی بۆ کردووە.(Poebel, 1914, 9-21) پۆبل ســـەبارەت بەم دەبەقوڕە دەنووسێ: قەبارەی دەبەقوڕەکە بە درێژی نزیکەی ١٨سم و پانی ١٤.٣سم دەبێ و بەشێکی زۆری نووسینەکە فەوتاوە کە بەنزیکەیی سێ هێندەی ئێستا بووە و هیواخوازین لە داهاتوودا بەشە شکاو و ونبووەکانی لە مۆزەخانەکانی دیکە ببینرێتەوە.(Poebel, 1914, 9) لە دوایین نوێکردنەوەکانی زانیاریی ســـەبارەت بەم دەبەقوڕە، لە مۆزەخانەی زانکۆی پێنســـیلڤانیادا قەبارەی ئەم پارچەیە بە درێژی ١٣.٢ســـم، پانی ١٠.١٦ســـم، ئەســـتووری ١.٩ســـم تۆمار کراوە. ڕەنگە جیـاوازی نێوان قەبـارەی دەبەقوڕەکە لە نێوان یەکەمین بڵاوکردنەوەی لەلایەن پۆبـڵ و دوایین نوێکردنەوەی زانیارییەکان لەلایەن زانکۆی پێنسـیلڤانیە بۆ پێشـکەوتنی تەکنەلۆجیا لە بواری پاراسـتن و ئەندازەی شـوێنەوارناسـی بگەڕێتەوە.

هەردوو ڕووی پێشـەوە و پشـتەوەی ئەم دەبەقوڕە نووسـینی لەسـەر تۆمار کراوە و هەر یەک لەم دوو ڕووە بەسـەر سێ ستوون دابەشکراون و بەشـێوەیەکی گشـتی هەر یەک لەم ستوونە نووسراوانە لە لای چەپی ڕووی پێشـەوە بە سـتوونی (١، ٢، ٣) و لەلای ڕاسـتی ڕووی پشـتەوە بە (٤، ٥، ٦) جیاکراونەتەوە. بەشـی سـەرەوەی ڕووپەڕی ئەم دەبەقوڕە تێکشـکاوە و بەشـێکی زۆری دەقەکە لەناوچووە و هەندێ شـوێنیشـی ناخوێنرێتەوە بۆ نموونە (٣٦) دێڕی سـەرەتا و (٣٢) دێڕی کۆتایی سـتوونی (١)، (٣٤) دێڕی کۆتایی سـتوونی (٢)، (٣٨) دێڕی کۆتایی سـتوونی (٣)، (٣٣) دێڕی کۆتایی ستوونی (٤) و (٣٩) دێڕی کۆتایی ستوونی (٥) تێکشکاوە و خراپبووە و بەهیچ شێوەیەک ناخوێنرێنەوە. جگەلەمە هەندێ دێڕی دیکەش لە سەرجەم ڕووبەری دەبەقوڕەکە بەهۆی تێکچوونیانەوە، ناخوێنرێنەوە.

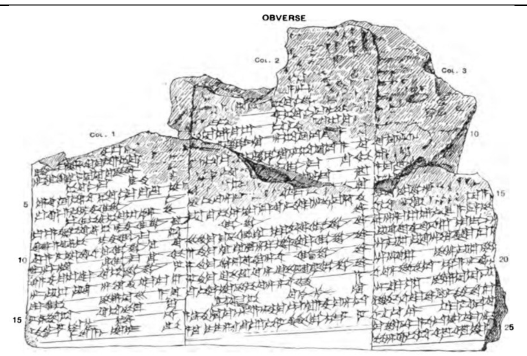	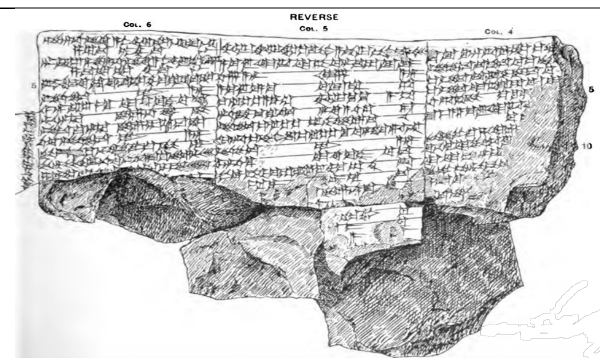
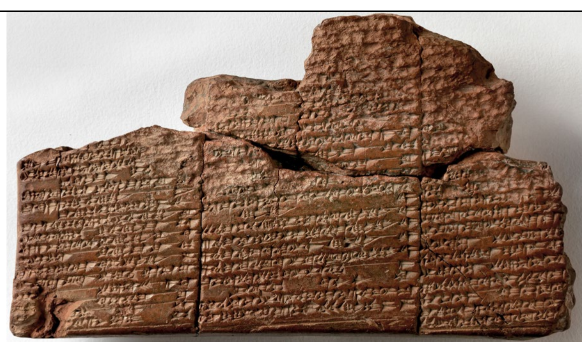	
ڕووی پێشەوە	ڕووی پشتەوە

٢-١: ناوەڕۆکی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری

ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری دەقێکی ئەدەبی مەزن و شکۆمەندە کە باسی ئافراندنی مرۆڤ، دامەزراندنی شارەکانی پێش تۆفان و فەرمانڕەواکانیان و هەروەها ڕووداوی کەوتنەوەی تۆفان دەگێڕێتەوە. زۆربەی هەرە زۆری سۆمەرناسان باوەڕیان وایە ئەم ئەفسانەیە بە سەرچاوەی هەرە دێرینی گێڕانەوەی ڕووداوی تۆفانی گەلانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەکوو ئەفسانەی تۆفانی بابلی و ئاشووری و هەروەها گێڕانەوەی بەسەرهاتی تۆفانی حەزرەتی نوح لە کتێبە پیرۆزەکانی یەهود، مەسیح و ئیسلام و هەروەها دەقە ئایینییەکانی دیکە سەبارەت بە تۆفان دادەنرێ. (ساموێل نوح کرەیمەر) سەبارەت بەم بابەتە دەنووسێ: پێش دۆزینەوەی پارچەی یازدەمی ئەفسانەی گەلگامێش، ئەدەبیاتی عیبرانی بە سەرچاوەی ڕەسەنی چیرۆکی تۆفانی تەورات دادەنرا، بەڵام پاش ئەم دۆزینەوەیە دەرکەوت ئەم گێڕانەوەیە سەرچاوەیەکی دێرینتری هەیە و ئەویش دەقی بابلیی ئەفسانەی گەلگامێشە. لەلایەکی دیکەوە دوای بڵاوبوونەوەی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری لەلایەن پۆبڵەوە ئاشکرابوو بنچینە و سەرچاوەی ڕەسەنی خودی ئەفسانەی تۆفانی بابلیش بۆ ئەم دەقە دێرینەی ئەدەبیاتی سۆمەری دەگەڕێتەوە.(Kramer, 1961, 97) بەم چەشنە دەردەکەوێ ئەم دەقەی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری کۆنترین گێڕانەوەی مێژووی مرۆڤایەتییە کە بەسەرهاتی ئەم تۆفانەی تێدا تۆمارکرابێ و بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ڕەنگدانەوەی بەسەر ئەدەبی میللەتە جیاوازەکاندا هەبووبێ.

لە دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەریدا هاتووە، ئەنجوومەنی خواوەندانی سۆمەر کە بە ئانو.ناکی ناسراون، بڕیار دەدەن مرۆڤ لەناو ببەن و جیهانێکی نوێ و ژیانێکی نوێ دابمەزرێننەوە. لەم ناوەندەدا خواوەندێک بڕیار دەدا مرۆڤایەتی لەم کارەساتە بپارێزێ، بۆیە بڕیار دەدا کەسێکی شیاو و لێهاتوو هەڵبژێرێ، بۆ ئەوەی تووی مرۆڤ و گیانلەبەر و ڕووەکەکان بپارێزێ. بڕیاری ئانو.ناکی هەڵناوەشێتەوە و تۆفان ڕوودەدا. کەسە هەڵبژێردراوەکە کەشتییەکی گەورە دروستدەکا و مرۆڤایەتی بەهۆی ئەم کەشتییەوە لە فەوتان ڕزگاری دەبێ. لە کۆتاییدا خواوەندەکان کەشتیوانەکە بە نەمری خەڵات دەکەن و لە شوێنێکی پیرۆز نیشتەجێی دەکەن. سەرەڕای ناوەڕۆکە ئەفسانەییەکەی کە گێڕانەوەیەکی یەکجار هونەرییانەی پێوە دیارە، ئەم بەرهەمە ئەدەبییە بەشێوازی شیعر هۆنراوەتەوە. (پۆبڵ) سەبارەت بە شیعربوونی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری دەڵێ: ((ئەم دەقە بەشێوەی شیعر دامەزراوە، ئەمەش بەپێی ڕواڵەتی نووسین و دابەشبوونی دێڕەکان بەدیاردەکەوێ. ڕێکخستنی ڕستەکان و پاتبوونەوەی مەودای نێوان دێڕەکان، نیشاندەری تایبەتمەندی مۆسیقا و ئاوازەی دەقەکەن.))(Poebel, 1914, 10) بەچەشنێک لە لەناو ڕستە و دێڕەکاندا لە ئاستی مۆسیقای ناوەوە، زۆرجار هەست بە جۆرێک سەروابەندی دەکرێ، کە دەقەکە دەڕازێنێتەوە و دۆخێکی هونەریی پێدەدا. لەم توێژینەوەیەدا بەپێی ناوەڕۆکی ئەم شەش ستوونەی دەقەکەی بەسەردا بەشبووە، سەرجەمی دەقەکە بەسەر ئەم تەوەرانەی خوارەوە دابەشدەکرێن و هەڵوەستەیان لەسەر دەکرێ و بەوردی شیدەکرێنەوە.

- تەوەرەی یەکەم: خوڵقاندنی مرۆڤ و دەسپێکی ژیان
- تەوەرەی دووەم: دامەزراندنی شارستانییەت و ژیاری مرۆڤایەتی
- تەوەرەی سێیەم: بڕیاری خواوەندان بۆ لەناوبردنی مرۆڤ
- تەوەرەی چوارەم: کەوتنەوەی تۆفان و کۆتایی هاتن بە قۆناغی پێشوو
- تەوەرەی پێنجەم: دووبارە بنیاتنانەوەی ژیان، نەمری بۆ زی.ئوود.سوو.را

٢-١-١: ئافراندن و دامەزراندنی شارستانییەت

خواوەندان بەمەبەستی خزمەتکردن و ئاسوودەیی خۆیان، مرۆڤیان خوڵقاندووە. دامەزراندنی شار و شوێنە پیرۆزە دینییەکان و بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمی ئایینی لە شوێنە پاک و پیرۆزەکان، نیشاندەری ڕێکوپێکی و بەسەرووبەربوونی گەردوونییە. دامەزراندنی شارەکان و چاودێریکردنیان لەلایەن خواوەندەکانەوە، نیشاندەری دەسپێکی شارستانییەت و کولتووری شارنشینییە. لە ئەنجامی تێپەڕینی هەزاران ساڵ بەسەر ژیانی مرۆڤ و گەشەی شارستانی، بێسەرووبەری

باڵ بەسەر جیهاندا دادەگرێ و ئەم بێسەرووبەرییە هەڵوەشانەوەی شارستانییەت و مرۆڤایەتی بەدوادادێ و دواجار خواوەندان بڕیاری تۆفانە سامناکەکە دەردەکەن.

نزیکەی (٣٦) دێڕی یەکەمی دەسپێکی ئەم ئەفسانەیە تێکشکاوە و بەهیچ شێوەیەک زانیاریی لەسەر دیباچە و سەرەتای ئەفسانەکە بەردەست ناکەوێ. بەشێوەیەکی گشتی ئەفسانەکە لە دێڕی (٣٧)ەوە دەخوێنرێتەوە و ئەویش بە شینگێڕانی خواوەند نینتوور( ) و ئینانا ( ) بۆ کارەساتی لەناوچوونی مرۆڤ و شارستانییەتەکەی بەم چەشنە دەستپێدەکا: (من خەڵکەکەم لە فەوتان ڕزگار دەکەم، با ئافرێنراوە جوانەکان، لە شوێنی خۆیان بمێننەوە، ئەگەرچی وێرانکاریان کردووە، بەڵام با دووبارە هەموو شتێک بنیات بنێننەوە و شارەکان و پەرستگەکان بەدڵی خواوەندەکان ئاوابکەنەوە.) لەم شینگێڕانەدا ڕۆڵی ئینانا بەرجەستەتر لە نینتوور دەردەکەوێ، چونکە لە دەقەکەدا هیچ ئاماژەیەک بە شینگێڕانی نینتوور نەکراوە، بەڵام لە ستوونی (٣) دێڕی حەفتەمدا هاتووە: (ئینانای کۆک فرمێسکی بۆ خەڵکەکەی داباراند.) پاش ئەم دەربڕینە هیچ شینگێڕانێک نابینرێ و ئاشکرا دەبێ ئەم شینگێڕانەی لە ناوەڕاستی ستوونی (١) نووسراوە، هەمان شینگێڕانی ئینانایە، بەڵام پێشوەختە لە دەقەکەدا هاتووە و هۆکاری ئەم پێشخستنە ڕەنگە بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە کاریگەری بەسەر دەروونی گوێگر یان خوێنەر هەبێ. ئەم دەربڕینەی لە ستوونی (٣) کە بە شینگێڕانی خواوەند ئینانا لێکدراوەتەوە، دوابەدوای ستوونی (٢) هاتووە کە تێیدا باسی ئافراندنی مرۆڤ و دامەزراندنی شارستانییەت و دابەشبوونی ئەرک و بەرپرسیاریتی خواوەندەکان لە شارە دامەزراوەکاندا کراوە. بەم چەشنە دەردەکەوێ پێشخستنێک لە گێڕانەوەی دەقی ئەفسانەکەدا کراوە. یان لەلایەکی دیکە دەشێ بگوترێ ئەم سی و شەش دێڕەی سەرەتاییەی بەهۆی تێپەڕینی کات تێکچوونە و فەوتاون، باسی ڕێڕەوی خوڵقاندنی مرۆڤ و دامەزراندنی شار و دەسپێکردنی ژیانی تێداکرابێ و لەم شوێنەوە بخوێنرێتەوە کە ئینانا خەریکی شینگێڕان بووە. لەلایەکی دیکەوە دەکرێ تایبەتمەندی دەقی ئەدەبی سۆمەری لەبەرچاو بگیرێ و ئەم گریمانەیە بێتەپێشەوە کە بەپێی ئەم تایبەتمەندییە، زۆرجار هەندێ لە ڕستەکان بەهۆی شیعربوونیان چەند جارێک بەدرێژایی دەقەکە دووبارە دەبنەوە. هەروەک ئاشکرایە و لە وێنەی تایبەت بە دەقەکەشدا بەدیاردەکەوێ، نزیکەی سی و شەش دێڕی یەکەمی ئەم دەبەقوڕە بەتەواوەتی تێکچووە و ڕەنگە ئەم بەشەی تێکچووە پەیوەستبووبێ بە پرسی ئافراندنی گەردوون و ژیان و مرۆڤ و هەروەها شینگێڕانی نینتوور و بەشێک لە شینگێڕانەکەی ئیناناوە. کەواتە دەسپێکی ئەفسانەکە بەپێی تایبەتمەندی دەقی سۆمەری دەبێ بە بابەتی خوڵقاندنەوە دەستپێکردبێ نەک بە شینگێڕانی ئەم دوو خواوەندە. لە ستوونی (١)ی دەقی ڕەسەنی ئەفسانەی سۆمەریدا ئەم بابەتە بەم چەشنە گێڕدراوەتەوە:

ژ	دەقی سۆمەری	شێوازی خوێندنەوە	مانا
٣٦ دێڕ لەناوچووە.			
١	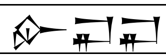	[...] im-ĝa2-/ĝa2\ [...]	تۆفان هەڵدەگیرسێ
٢	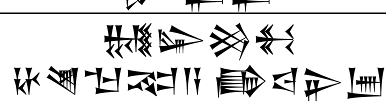	nam-lu2-ulu3-mu ḫa-lam-ma-bi-a ga-ba-/ni-ib\-[...]	من خەڵکەکەم لە لەناوچوون دوور ڕادەگرم.
٣	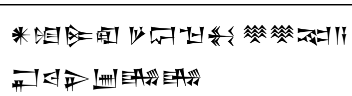	dnin-tur5-ra niĝ2-dim2-dim2-ma-ĝu10 sig10-[sig10]-/bi\-[a] ga-ba-ni-ib-gi4-gi4	ئەڕای خواوەند نینتوور، با ئافرێنراوە جوانەکانم لە جێی خۆیان بگیرسێنەوە.
٤	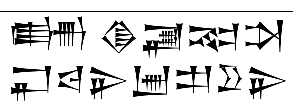	uĝ3 ki-ur3-bi-ta ga-ba-ni-ib-gur-ru-ne	لێبگەڕێ خەڵکی لە وێرانەکەی خۆیانەوە بەرەو خوا بگەڕێنەوە.

٥	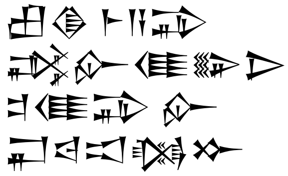	iri^{ki} me-a-bi ḫe$_2$-em-mi-in-du$_3$ ĝissu-bi ni$_2$ ga-ba-ab-dub$_2$-bu	لە شاردا دەبێ ڕێورەسمەکان جێبەجێ بکرێن، بە هێزی پیرۆزەوە خشتەکان لەسەر یەک دابنرێن.
٦	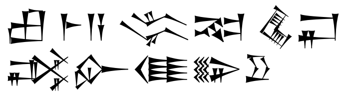	iri me-a šeg$_{12}$-bi ki kug-ga ḫe$_2$-em-mi-in-šub	لە شاردا دەبێ شەکی (قووچی) قوربانی ڕێورەسمە پیرۆزەکان، بۆ جێگەی پیرۆز (پەرستگەکان) بنێردرێن.
٧	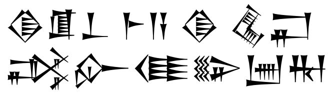	ki-eš-<bar> me-a ki kug-ga ḫe$_2$-em-mi-ni-ib-ri	دەبێ ڕێورەسمی کی.ئیش.بار لە جێی پیرۆز بەڕێوەببرێ.
٨	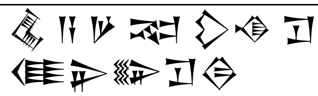	KUG$^?$ A niĝ$_2$ izi ten-na si mi-ni-in-si-sa$_2$	لە ناو ئاوی پیرۆز، ئاگری بڵێسەدار هەڵگیرسێ.
٩	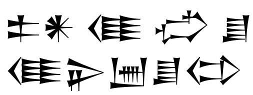	ĝarza me maḫ šu mi-ni-ib-šu-du$_7$	تەختی قوربانی، ڕێورەسمی مەزن بە دەست بشۆردرێتەوە.
١٠	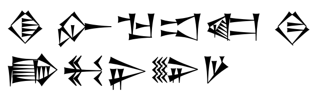	ki a im-ma-ab-dug$_4$ silim ga-mu-ni-in-ĝar	لە زەویدا ئەوهانە بۆی دووا، ئاشتیم بۆ هێنان.
١١	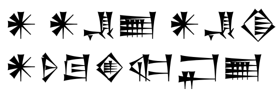	an ^{d}en-lil$_2$ ^{d}en-ki ^{d}nin-ḫur-saĝ-ĝa$_2$-ke$_4$	دوای ئەوەی خواوەندان ئان، ئینلیل، ئینکی و نین.هوور.ساگ
١٢	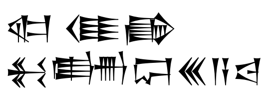	saĝ gig$_2$-ga mu-un-dim$_2$-eš-a-ba	ئەم ژێرە سەر بە کێشە (مرۆڤە)یان خوڵقاند.
١٣		niĝ$_2$-gilim ki-ta ki-ta mu-lu-lu	گەنجینەیەکی نایاب، لەسەرتاسەری زەوی ئافرێنرا.
١٤	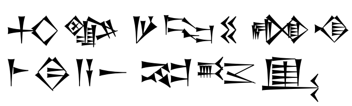	maš$_2$-anše niĝ$_2$-ur$_2$-4 edin-na me-te-a-aš bi$_2$-ib$_2$-ĝal$_2$	چوارپێ شتێکی گرانبەهای دەشتە، بۆ گواستنەوەی بار، بەکەڵ بهێنرێن.
٣٢ دێڕ لەناوچووە.			

گێڕانەوەی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری لە بنەڕەتدا نیشاندەری تووڕەیی خواوەندان و لەناوبردنی مرۆڤایەتی نییە، بەڵکوو نیشاندەری دووبارە بنیاتنانەوەی ژیان و شارستانییەت و ڕێکخستنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤ و خواوەندەکانە. سەبارەت بەم تێڕوانینە (مارۆ) دەڵێ: پرسی لەناوبردنی مرۆڤ بەهۆی لافاوەوە، پێناچێ بابەتێکی بنچینەیی لەنێو ئەدەبی سۆمەرییەکان بووبێ.(Marro, 2016, 44) ئاشکرایە ئەوەی لە ناوەڕۆکی ئەم دەقەدا پتر

گرنگی پێدراوە، بابەتی بنیاتنانەوەی ژیان و شارستانییەت بەشێوەیەکی ڕێکوپێکترە. بەچەشنێک دڵویستی خواوەندان بێ و لە هەمانکاتدا کۆمەڵگەی نوێی مرۆڤ، لە چوارچێوەیەکی پیرۆزدا پێناسـەبکرێتەوە و ڕۆڵی خواوەندان لە ژیانی ڕۆژانەیاندا کاریگەر و دیاربێ. لە دێڕی سێیەمدا مرۆڤ بە نیگ.دیم.دیما.موو سیگ.سیگ.بیا ([cuneiform]) واتا ئافرێنراوی جوان وەسـفکراوە و ئەمەش هێمایەکە بۆ ئەوەی لە بنچینەدا مرۆڤ لای خواوەندەکان خاوەن پێگەیەکی بەرز بووە و خواوەندان بەمەبەسـتی ئاسـوودەیی و دڵخۆشـی خۆیان خوڵقاندوویانە، تاکوو لە شـوێنە پیرۆزەکاندا خەریکی ڕاز و نیاز و پەرستنی خواکانیان بن؛ بەڵام دواتر لە دێڕی دوازدەمدا مرۆڤ بە سـاگ.گیگا ([cuneiform]) واتا ژێری سـەر بە کێشـە ناوی هاتووە، ئەم ناونانە درکەیە و هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە بەهۆی زۆربوونی ژمارەی مرۆڤ، ژاوەژاو و بێسـەرووبەری لە گەردووندا درووسـتبووە. هەروەها لەم ئەفسـانەیەدا زەوی هێمایە بۆ نیشاندانی شارستانییەتێکی پیرۆزی ئاسمانی و مرۆڤ وەکوو سەرچاوەی بوونێکی پیرۆز پێناسە کراوە. بەم چەشنە دەردەکەوێ لە جیهانبینی سـۆمەریدا بە خوڵقاندنی مرۆڤ و دامەزراندنی شـار و بنیاتنانی پەرسـتگە، زەوی دۆخێکی پیرۆزی ئاسمانی وەردەگرێ.

٢-١-٢: دامەزراندنی شارستانییەت و ژیاری مرۆڤایەتی

ستوونی (٢)ی دەقەکە ڕاستەوخۆ باسی دامەزراندنی شارستانییەت لەلایەن مرۆڤ، بە چاودێری خواوەندان دەکا. لەم بەشـەدا خواوەندەکان توانایی بە مرۆڤ دەدەن، تاکوو شـارەکانیان دامەزرێنن. بەپێی فرمانی ئەنجوومەنی خواوەندانی ئانو.ناکی، پێنج شـار درووستدەکرێن و هەریەک لەم شـارانە لەلایەن خواوەندێکەوە چاودێری دەکرێن. یەکەمین شـار، ئێریدۆگ ([cuneiform]) کە بە خواوەند نودیمود ([cuneiform]) دەسپێردرێ. دووەمین شار، باد-تیبیرا ([cuneiform]) کە بە خاتوونی پایەبەرز نوو.گیگ ([cuneiform]) - ڕەنگە مەبەسـت خواوەند ئینانا بێ- سـپێردراوە. سـێیەمین شـار، لاراگ ([cuneiform]) کە بەناوی خواوەند نین.هورسـاگ ([cuneiform]) دەکرێ. چوارەمین شـار، زیمبیر یان سیپار ([cuneiform]) بە خواوەند ئوتوو ([cuneiform])ی پاڵەوان سپێردرا و پێنجەمین شـار، شووروپاگ ([cuneiform]) بە خواوەند سوود ([cuneiform]) دەسپێردرێ. بەم چەشنە بنەماکانی فرمانڕەوایەتی و تاج و تەختی پاشایەتی لە ئاسمانەوە بۆ سـەر زەوی دابەزین و بەم هۆیەوە کولتووری شارنشینی و ئاوەدانکردنەوەی کێڵگە و سیستەمی ئاودێری و ...هتد دامەزران. لەم بەشـەدا ئاشـکرایە ئاسـمان و زەوی بەسـەرووبەر کراون و ئاسـوودەیی باڵی بەسـەر ژیانی مرۆڤ و دڵنیایی لە خواسـتی خواوەنداندا بەدیدەکرێ. مرۆڤ ملکەجی خواسـتی خواوەندانە و خەریکی پەرسـتن و پاراسـتنی پەرسـتگە و بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسـمە پیرۆزەکانە. هەروەها زەوی شـوێنێکی ئاوەدانە کە شـارسـتانییەتی یەزدانی تێدا نمایشـدەکرێ و لەم دیمەنەدا مرۆڤ وەکوو کەرەسـە و ئامرازێکی پیرۆز لە خزمەت ئەم دامەزراوە ئاسـمانییەدا کار دەکا. بەلایەنی کەم تاکوو کۆتاییەکانی ئەم قۆناغە وابووە، چونکە لە کۆتاییدا هەمان ئەم مرۆڤە خزمەتکارانە، بەهۆی کردەوەکـانیـان خوداکـان لە خۆیـان دەتۆرێنن و ئەوانیش بڕیـاری کۆتـایی پێهێنـانی ئەم ژاوەژاوە و سـەرلەنوێ بنیاتنانەوەی ژیانێکی نوێ دەدەن. دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری بەم چەشنە ئەم بابەتە دەگێڕێتەوە:

ژ	دەقی سۆمەری	شێوازی خوێندنەوە	مانا
١	[cuneiform]	[...] /mu-un\-[...]	لەم دێـڕەدا هەر ئەم دوو دەنـگە دەخوێنرێتەوە.
٢	[cuneiform]	[...] AM3 [...]	لەم دێـڕەدا هەر ئەم دەنگە دەخوێنرێتەوە.
٣	[cuneiform]	[...] X de5-/ga\ ga-ba-ni-in-[...]	... هەڵیگرت و بۆ من...

٤	[illegible]	[du]-/lum\-bi igi ga-ba-ni-ib-du$_8$-/du$_8$\-[X]	تریانی دیارییەکەی لە بەردەم من دانا.
٥	[illegible]	X šidim kalam-ma-ke$_4$ uš gen$_6$ /ḫa\-ba-ab-ba-[al] لێگەڕێ دامەزرێنەری نیشتمان بناغەیەکی پتەوە دابڕێژێ	... دامەزرێنەری نیشتمان، هێزی ژیان با هەر هەبێ.
٦	[illegible]	[ud X] X nam-lugal-la an-ta ed$_3$-de$_3$-a-ba	ئەودەمەی ... پاشایەتی لە ئاسمانەوە دابەزی.
٧	[illegible]	men maḫ ^{giš}gu-za nam-lugal-la an-ta ed$_3$-a-ba	ئەو دەمەی تاجی شکۆ و تەختی پاشایەتی لە ئاسمانەوە دابەزی
٨	[illegible]	[ĝarza me] /maḫ\ šu mi-ni-ib-šu-du$_7$	مێهرابە شکۆمەندەکەی بە دەستی خۆی شۆرد.
٩	[illegible]	[iri-bi-e]-/ne\ [šeg$_{12}$-bi ki kug-ga im]-/ma\-an-da-šub	دانیشتوانی شار، خشتی شارەکانیان لەسەر خاکی پیرۆز داناوە.
١٠	[illegible]	mu-bi ba-an-sa$_4$ kab dug$_4$-/ga\ [ba-ḫal]-/ḫal\-la	ناویان هات و قسەی خۆش لێیانەوە لەبیرکرا.
١١	[illegible]	nesaĝ iri-be$_2$-e-ne eridug^{ki} maš$_2$-saĝ ^{d}nu-dim$_2$-mud mi-ni-in-šum$_2$	یەکەمین شار، ئیریدوگ بە خواوەند نوودیموودی بەهێز درا.
١٢	[illegible]	2-kam-ma-še$_3$ nu-gig-ra bad$_3$-tibira^{ki} mi-ni-in-šum$_2$	دووەمین شار، بادتیبیرا بە خواوەند نووگیگ درا.
١٣	[illegible]	3-kam-ma la-ra-ag ^{d}pa-bil$_2$-«ḫur»-saĝ mi-ni-in-šum$_2$	سێیەمین، لاراگ بە خواوەند پابیل هۆرساگ درا.
١٤	[illegible]	4-kam-ma zimbir^{ki} šul ^{d}utu mi-ni-in-šum$_2$	چوارەمین، زیمبیر (سیپار) بە خواوەند ئووتووی پاڵەوان درا.
١٥	[illegible]	5-kam-ma šuruppag ^{d}sud$_3$^{ki}-ra mi-ni-in-šum$_2$	پێنجەمین، شووروووپپاگ، بە خواوەند سوود درا.

١٦	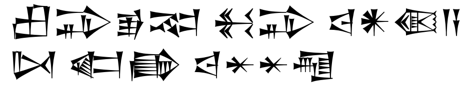	iri-be$_2$-e-ne mu-bi ba-an-sa$_4$-a kab dug$_4$-ga ba-ḫal-ḫal-la	ئەم شارانە ناویان هات و قسەی خۆش لێیانەوە لەبیرکرا.
١٧	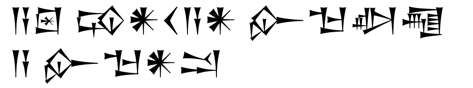	id$_2$ IM GUN$_2^?$ ma-an-šu$_4$-am$_3$ im-ma-al-la a im-ma-an-de$_6$	ڕووبار و تووڕەیی تێکەڵبوون، هەر هەندە بیسترا، ئاو هەڵکشا و هیچی لێ بەجێ نەما.
١٨	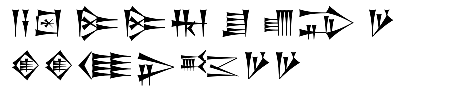	id$_2$ tur-tur-re šu luḫ-bi ĜAR ḪAR-ḪAR mi-ni-ib$_2$-ĝar-ĝar	ڕووبار بچووک بۆوە، جولەی نەما، دەستە بە قوڕەکانی هێزی نەما.
٣٤ دێڕی لەناوچووە.			

بەپێی گێڕانەوەی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری، هۆکاری خوڵقاندنی مرۆڤ لەلایەن خواوەندان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە چیدی خواوەندان کار نەکەن و لە شوێنێکی پیرۆز پشوو بدەن و چاودێری بەڕێوەچوونی کاروباری ئایینی و شارستانی بکەن. بۆ بەدیهاتنی ئەم ئامانجە مرۆڤ (ئافرێنراوی جوان)یان خوڵقاند، تاکوو خزمەتی خۆیانی پێبکەن و بە ئاسوودەیی پشوو بدەن. دامەزراندنی شار و دروستکردنی پەرستگە و بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمە ئایینییەکان لە شوێنی پاک و بێگەرد، ئەرکەکانی مرۆڤ بوون. بەپێی دێڕی شەشەم و حەفتەم، ئەم ئەرکە لەگەڵ دابەزینی تاج و تەختی پاشایەتی لە ئاسمانەوە بۆ زەوی دەسپێدەکا. لەم دەقەدا شار وەکوو مەودایەکی پیرۆزی نێوان مرۆڤ و خواوەندەکان دەردەکەوێ، پەرستگە بۆ نیشتەجێبوونی خواوەندەکان لەناو جەرگەی شار بنیاتدەنرێن کە نیشاندەری پەرستگەی گەردوونین و هێڵی پەیوەندی نێوان مرۆڤ و خواوەندەکان لەم شوێنە پیرۆزانەدا دەنەخشێنن. لە دێڕی هەشتەم دەردەکەوێ خواوەندی مەزنی سۆمەری ئان (𒀭) بە دەستی خۆی مێهرابە شکۆمەندەکەی پەرستگەی شۆردووە و ئەمەش نیشاندەری جۆرێک ڕێوڕەسمی بەپیرۆزکردنی پەرستگە و دابونەریتی ئایینییە. بەمانایەکی وردتر جگەلە پێکهاتە مادییەکان، کە شارستانییەتی لەسەر بنیات دەنرێ، کۆمەڵە پێکهاتەیەکی واتایی وەکوو پەرستن، پێشگۆیی، ڕێوڕەسمی ئایینی و نزاوپاڕانەوەش بەشێکی بنچینەیی ژیار و شارستانییەتی مرۆڤایەتی پێکدێنن کە ئەم بنەما سەرەکیانە لە کۆمەڵگەی سۆمەریدا ڕاستەوخۆ لەلایەن دامودەزگای دینارییەوە چاودێری و بەڕێوەبراون؛ بۆیە دەبینرێ دوابەدوای دابەزینی پاشایەتی لە ئاسمانەوە، پێنج شاری سەرەکی دادەمەزرێن. (پێتیناتو) پێیوایە بەرلە تۆفان ئەم شارانە پاشایان نەبووە و خواوەندەکان فەرمانڕەوای شارەکان بوونە و دەڵێ: ((لە ڕۆژگاری پێش تۆفان، مرۆڤەکان پاشا نەبوونە، بەڵکوو خودی خواکان فەرمانڕەوای ئەم پێنج شارە بوونە.))(Pettinato: 2001, 103) ئەم تێڕوانینە پێچەوانەی ناوەڕۆکی ئەم ئەفسانەیەیە، چونکە لە دەقەکەدا زی.ئود.سوو.را بە ڕاشکاوی بە لوگال ([illegible]) پاشا و گوودووگ ([illegible]) کاهینی شار ناوبراوە. هەروەها بەگوێرەی دەقەکە، هەر یەک لەم شارانە بەمەبەستی شکۆمەندی و پیرۆزییەوە بەناوی خواوەندێکەوە بەستراونەتەوە نەوەک خواکان پاشای ئەم شارانە بووبن. (ساموێل نوح کریمەر) بەتەواوەتی هەستی بەم ڕاستییە کردووە و دەنووسێ: خواوەند ئینکی بیری لە ڕزگارکردنی مرۆڤایەتی کردەوە و زی.ئوو.سوود.را، کە پاشایەکی دادپەروەر و خواناس و خاکی بوو، لەم بڕیارە مەترسیدارەی خواکان ئاگادارکردەوە.))(Kramer: 1961, 100) هەروەها (لانگدۆن)یش ئاماژەی بەوە داوە کە زی.ئود.سوو.را پاشا بووە.(Langdon: 1964, 207) هەم لەناو دەقی ئەفسانەدا و هەمیش زانایانی بواری ئەفسانەناسی و سۆمەرناسی ڕاشکاوانە زی.ئود.سوو.را بە پاشای شار و کاهینی پەرستگە دەناسێنن. لە جیهانبینی سۆمەریدا تێڕوانینێکی گرنگ بۆ بەپیرۆز نیشاندانی شار هەیە و هەروەک لە خودی دەقەکەدا لە دێڕی نۆیەمدا هاتووە پێیانوایە لەسەر ڕاسپاردەی خواوەندانەوە ئەم شارانەیان دروستکردووە و بە خشتی ڕازاوە و پیرۆز پەرستگە و شوێنی نیشتەجێبوونی هەر

یەک لەم خواوەندانەیان لە شـاری تایبەت بە خواوەندەکەوە بنیات ناوە و کەسـێکی لێهاتوو و بژاردە بە فەرمانڕەوایی شارەکە دەسنیشانکراوە.

ئەم قۆناغە لە مێژووی شـــارســـتانییەتی ســـۆمەریدا ماوەیەکی دوورودرێژی زەمەنی لەخۆدەگرێ، ئەگەرچی لەم ئەفسانەیەدا ئەم ماوە دوورودرێژە و ڕووداوە گرنگ و بەسەرهاتە ئەفسانەیی و مێژووییەکانی بەشێوەی سەرەقەڵەم باسـکراوە و هیچ وردەکارییەک سـەبارەت بەم سـەردەمە ناخاتەڕوو، بەڵام دەقێکی دێرینی سـۆمەری بەناونیشـانی (لیستی پاشایانی) سۆمەری لەبەردەستدایە، کە ناو و ساڵانی حوکمڕانی پاشاکانی وڵاتی سۆمەر لە سەردەمی پێش تۆفان و لە سـەردەمی دوای تۆفانی تێدا تۆمار کراوە. لەم تۆمارە گرنگە مێژووییەدا بەم چەشـنە باسـی ئەم قۆناغە کراوە: ((بەکۆی گشتی لەم پێنج شارەدا، ٨ پاشا فەرمانڕەوایەتیان کرد و بەسەریەکەوە ساڵانی حوکمڕانیان ٢٤١،٢٠٠ سـاڵ بووە و ئینجا لافاوی گەورە سـەرتاپای جیهانی داگرتووە.))(CDLI Literary, 2024, 000371) لەم دەقەدا سـەرەڕای ئەوەی دەیسـەلمێنێ شـارەکانی پێش سـەردەمی تۆفان لەلایەن مرۆڤەکانەوە فەرمانڕەوایەتی تێداکراوە، لە هەمان کاتدا سـاڵانی فەرماڕەوایەتییەکانیشـیان دیاری دەکا؛ ئەگەرچی ژمارەکە یەکجار زۆرە، بەڵام نیشـاندەری سەردەمێکی مێژوویی و ئەفسانەیی یەکجار دوورودرێژە.

ئەوەی لە دەقی ئەفسانەی سۆمەری دەسدەکەوێ ئەوەیە کە خواوەندان دوای ماوەیەکی زۆر دوورودرێژ، بڕیار لەسەر چارەنووسی مرۆڤ و لەناوبردنی دەدەن. ئەم بڕیارە کاتێک بووە کە بەهۆی تێپەڕینی پتر لە دوسەد و چل هەزار ساڵ لە دوای خوڵقاندنی مرۆڤ و دامەزراندنی شـارسـتانییەت، ژمارەی دانیشـتووانی زەوی زیادیکردووە و هەروەها بەم هۆیەوە ژاوەژاو و بێسەرووبەری بەسەر شار و پەرستگەکاندا زاڵبووە و بەم چەشنە خواوەندەکان کە چاودێر و یان بەشـێوەیەکی وردتر نیشـتەجێی پەرسـتگەکان بوون، هەراسـان بوونە و ئارامیان لێبڕاوە و بڕیاری تۆفانی سـامناکیان دەرکردووە. بەوردبوونەوە لە دەقی ئەفسـانەی تۆفان دەردەکەوێ بۆ ماوەیەکی دوور ژیان و شـارسـتانییەت لە نیشـتمانی سـۆمەردا بەسـەرووبەر و ڕێک بووە، بەڵام دواتر تووشـی ئاژاوە و بێسـەرووبەری بووە. کەواتە سـتوونی (٢)ی دەقی ئەفسـانەی تۆفانی سـۆمەری نیشـاندەری قۆناغی ئارامی و بەسـەرووبەری گەردوونی بووە، کە لە کۆتاییەکانی ئەم قۆناغە، ئاژاوە و ژاوەژاو خواوەندەکانی هەراسـان کردووە و لەپێناو بنیاتنانەوەی ژیان و ژیارێکی نوێ، بڕیاری لەناوبردنیان داوە. لە دێڕی دەیەم شـازدەمدا هاتووە: (ئەم شـارانە ناویان هات و قسـەی خۆش لێیانەوە لەبیرکرا.) واتا ئەم شارانە بەدرێژایی هەزاران ساڵ شوێنی ژیان بوونە و دواتر بەهۆی لافاوە سەختەکەوە وەها وێران بوونە کە لە یادەوەری هیچ کەسـدا نەماوە و کەس هیچ بیرەوەرییەک سـەبارەت بەم شـارانە ناگێڕێتەوە. تەنیا بیرەوەرییەک سـەبارەت بەم شـارانە لە زاری خواوەندەکانەوە لە دێڕێ حەڤدەمدا هاتووە و دەڵێ: (ڕووبار و تووڕەیی تێکەڵبوون، هەر هەندە بیسـترا، ئاو هەڵکشـا و هیچی لێ بەجێ نەما.) تێکەڵبوونی ڕووبار و تووڕەیی ئاماژەیە بە تووڕەیی خواوەندەکان و کەوتنەوەی لافاو و دواجار تەنیا ئەم هەواڵە هەیە کە ئاو هەڵکشا و هیچی لێ بەجێ نەما.

٢-١-٣: بڕیاری خواوەندان بۆ لەناوبردنی مرۆڤ و هەڵبژاردنی ڕزگارکەر

بە گوێرەوی گێڕانەوەی ئەم بەشـەی ئەفسـانەی ئا.ما.ڕوو، لە ئەنجامی زاوزێ و بەرفراوانبوونی شـار و شـارنشـینی، ژاوەژاو و بێسەرووبەری بە جیهاندا بڵاودەبێتەوە و خواوەندان ئارامیان لێدەبڕێ. ئێستا خوداکان لە مرۆڤ تۆراون و ئەنجوومەنی ئانو.ناکی بە سـەرۆکایەتی ئان (𒀭) خودای ئاسـمان و ئەندامێتی ئینلیل (𒀭𒂗𒆤) خودای هێز و دەسـەڵات، ئینکی (𒀭𒂗𒆠) خودای ئاوەز و ئاو و نین.هورساگ (𒀭𒊩𒌆𒄯𒊕) دایکی خواوەندان بڕیاری لەناوبردنی وەچەی مرۆڤ دەردەکەن. خاڵی سـەرنجڕاکێش لەم گێڕانەوەیەدا ئەوەیە کە ئەم بڕیارە بە ئەنجوومەن و لە کۆڕی خواوەندە مەزنەکان پەسـنددەکرێ و سـەرجەم خواوەندان لەسـەر جێبەجێکردنی سـوێند دەخۆن، بۆیە بە بڕیارێکی ڕەهایانە دادەنرێ و بەهیچ شـێوەیەک پاشگەزبوونەوە و خۆلێبواردنی تێدانییە. لەناو کۆڕی خواوەنداندا سێ خواوەند واتا نینتوور، ئینانا و ئینکی بەم بڕیارە دڵخۆش نین. لە دەقەکەدا ئاماژە بەم بابەتە کراوە. نینتوور کە لە باوەڕی سۆمەریدا بە دایکی مرۆڤایەتی دادەنرێ، دڵگرانە و هەر لە سەرەتای دەقەکە هاوشانی ئینانا شیندەگێڕێ و دەڵێ: (من

لەناوچوونی ئافرێنراوە جوانەکان ڕادەگرم.) لەم دەقەدا ئینانا زۆر دڵتەنگ و پەشـــۆکاو بەدیاردەکەوێ و هەروەک لە گێڕانەوەکەشـدا ئاماژەی پێکراوە، بۆ کارەسـاتی لەناوچوونی مرۆڤ شـیندەگێڕێ؛ بەڵام لەم نێوەندەدا ڕۆڵی ئینکی کە خواوەندی ئاوەز و ئاوە ڕاستەوخۆ و کارەکییە.

خواوەند ئینکی بەم بڕیارە دڵخۆش نییە و لەگەڵ ئەوەشـدا کە دەزانێ ناتوانێ بڕیاری ئەنجوومەنی خواوەندان پێشـێل بکا، بەڵام بیرلە چارەسـەرێک دەکاتەوە. بۆ ئەم مەبەسـتە کەسـێکی پاک و ڕاسـتگۆ و بژاردە، دەسـتنیشـان دەکا و هەوڵدەدا لە بڕیاری لەناوبردنی وەچەی مرۆڤ ئاگاداری بکاتەوە. ئەم گێڕانەوەیە لە سـتوونی (٣)ی دەقی ئەفسـانەی تۆفانی سـۆمەریدا گێڕدراوەتەوە. لەم سـتوونەشـدا شـەش دێڕی یەکەم تاڕادەیەک تێکچوونە و شـتێکی وایان لێوە ناخوێنرێتەوە، بەڵام لە دێڕی حەفتەم بەدواوە دەقەکە بەتەواوەتی دەخوێنرێتەوە.

ژ	دەقی سۆمەری	شێوازی خوێندنەوە	مانا
١	[illegible]	ki-tuš an-na X [...]	تەختێک لە ئاسمان...
٢	[illegible]	e-[...]	بەهۆی تێکچوون تەنیا ئەم دەنگە دەخوێنرێتەوە.
٣	[illegible]	a-ma-ru [...]	تۆفان (لافاو)...
٤	[illegible]	nam-lu$_2$-[ulu$_3$ ...]	مرۆڤ...
٥	[illegible]	/ur$_5$-gin$_7$\ bi$_2$-in-ak [...]	سـەگ گـۆنە (بەئەمەکەوە)، کـارەکەی کرد....
٦	[illegible]	ud-bi-a ^{d}nin-/tur$_5$\ [...] DIM$_2$ A [...]	لەم دەمەدا خـواوەنـد نینتوور ... ئافراندی...
٧	[illegible]	kug ^{d}inana-ke$_4$ uĝ$_3$-bi-še$_3$ a-nir mu-[un-ĝa$_2$-ĝa$_2$]	خواوەند ئینانای کۆک، بەتاسەوە فرمێسکی بۆ خەڵکەکەی داباراند.
٨	[illegible]	^{d}en-ki šag$_4$ ni$_2$-te-na-ke$_4$ ad i-ni-/in\-[gi$_4$-gi$_4$]	خواوەند ئینکی خاوەن دڵی پڕ لە چاکە، باوکانە بۆ لای ئەو چوو.
٩	[illegible]	an ^{d}en-lil$_2$ ^{d}en-ki ^{d}nin-ḫur-saĝ-ĝa$_2$-[ke$_4$]	ئـان، ئینلیـل، ئینکی و نین.هور.سـاگ کارێکیان کرد.
١٠	[illegible]-x-[illegible]	diĝir an ki-ke$_4$ mu an ^{d}en-lil$_2$ mu-X-[pad$_3$]	گشـت خواوەنـدانی ئاسمان و زەوی بەناوی ئـان و ئێنلیل سـوێند بخۆن.
١١	[illegible]	**ud-ba** zi-ud-su$_3$-ra$_2$ **lugal-am$_3$ gudug X [...]**	ئەودەم زی.ئوود.سوو.را پاشا وکاهین بوو.
١٢	[illegible]	an saĝ NIĜIN mu-un-	خواوەند ئان، سـەرەتای

		dim$_2$-dim$_2$ EN [...]	سوڕی(ژیان)ی ئافراند.
١٣		nam-sun$_5$-na inim sig$_{10}$-sig$_{10}$-ge ni$_2$ teĝ$_3$-ĝe$_{26}$ [...]	ناودار و سادە و خاوەن قسەی نەرم و بەڕێز و تێگەیشتوو.
١٤		ud šu$_2$-uš-e saĝ us$_2$ gub-ba [...]	هەموو ڕۆژ، بە هۆشیاری و بەهێزەوە وەستاو.
١٥		ma-mu$_2$ nu-me-a ed$_2$-de$_3$ inim /bal\ [...]	خەونی گەورە، نا خەون نەبوو، بەدەنگەوە، پەیڤی (خواوەند) باری...
١٦	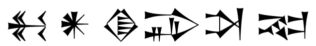	mu an ki-bi-ta pad$_3$-pad$_3$-de$_3$ [...]	ناوبانگی لە ئاسمان و زەویدا چەسپا...
١٧		/ki$^?$\-ur$_3$-še$_3$ diĝir-re-e-ne e$_2$-ĝar$_8$ [...]	لە شاردا خواوەندان پەرستگەیەکیان دانابوو...
١٨	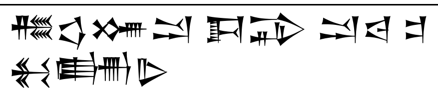	zi-ud-su$_3$-ra$_2$ da-bi gub-ba ĝiš mu-[un-tuku]	زی.ئوود.سوو.را لەوێدا وەستا، شتێکی پێگەیشت.
١٩		iz-zi-da a$_2$ gab$_2$-bu-ĝu$_{10}$ gub-ba [...]	ئاگری پیرۆز، لە سینگی مندا جێگیر بووە.
٢٠	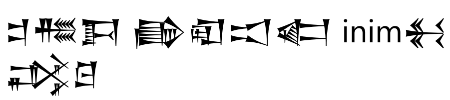	iz-zi-da inim ga-ra-ab-dug$_4$ inim-[ĝu$_{10}$ ḫe$_2$-dab$_5$]	ئاگری پیرۆز، ڕێگە بدە لەگەڵ تۆ دا بدویم، با پەیڤی من پەسندبێ.
٢١	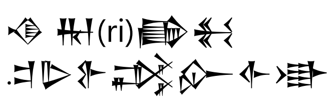	na de$_5$-ga-ĝu$_{10}$ ĝizzal [ḫe$_2$-em-ši-ak]	تاوانی من، لەلایەن خودا ببووردرێ.
٢٢	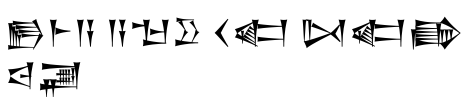	DAG-me-a a-ma-ru ugu kab /dug$_4$\-[ga ...] ba-/ur$_3$\ [...]	لە پەرستگەی پیرۆز، تۆفان، لە شوێنی بڕیاری خواوەندان دابەزی.
٢٣	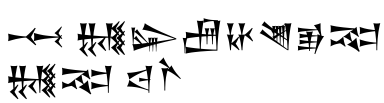	numun nam-lu$_2$-ulu$_3$ ḫa-lam-e-/de$_3$\ [nam-bi ba-tar]	نەوەی مرۆڤ و مرۆڤایەتی، دەبێ هەلابێ(لەناوبچێ) چارەنووس ئاوها تۆمار بووە.
٢٤	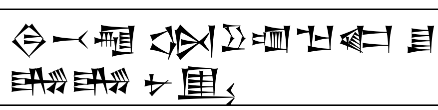	di-til-la inim pu-uḫ$_2$-ru-[um-ma-ka šu gi$_4$-gi$_4$ nu-	دادگەری کۆتایی و بڕیاری ئەنجوومەن

		ĝal$_2$]	هەڵگێڕانەوەی نییە.
٢٥	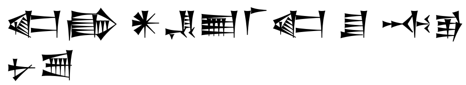	inim dug$_4$-ga an ^{d}en-[lil$_2$-la$_2$-ka] [šu bal-e nu-zu]	فرمانی ڕاگەیێنراوی ئان و ئینلیل، دەستی گۆڕین پێی نازانێ.
٢٦	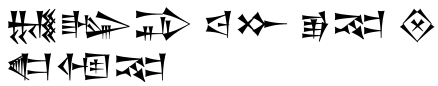	nam-lugal-bi bal-bi /ba\-[bur$_{12}$ e-ne šag$_4$ kuš$_2$-u$_3$-de$_3$]	فەرمانڕەوایییان، لەناوچوو و هەڵوەشایەوە، دڵیان کاژ درا.
٢٧		/e\-ne-eš$_2$ [...]	ئەوانیش...
٢٨		/a\-na MU-/MU\ [...]	بۆ ئەم ناو...
نزیکەی ٣٨ دێڕی فەوتاوە.			

لە دەقی ئەفسانەی سۆمەریدا هاتووە، سەرجەم خواوەندەکان سوێندیان بەناوی خواوەند ئان و ئینلیل خواردووە کە ئەم بڕیارە بەهیچ شێوەیەک پاشگەزبوونەوەی تێدانەبێ. ئینکی کە یەکێک لە خواوەندە مەزنەکانی ئەنجوومەنی خواوەندانی ئانو.ناکییە، بەنهێنی و دوور لە چاوی خواوەندەکانی دیکە، هەوڵدەدا مرۆڤ و مرۆڤایەتی لەم کارەساتە مەزنە ڕزگار بکا. لە دێڕی هەشتەمدا ئەم خواوەندە بەم چەشنە وەکوو یاوەری مرۆڤ وەسفکراوە، باوکانە بۆ لای ئەو چوو، واتا بە پەرۆشەوە وەکوو باوکێک بۆ لای زی.ئوود.سوو.را ڕۆیشتووە. زی.ئوود.سوو.را پاشا و کاهینی شار، کەسی هەڵبژێردراوی خواوەند ئینکییە. بەپێی دێڕی سێزدەم تا هەژدەم مرۆڤێکی باوەڕدار و سادە و خاکەڕا و گوێڕایەڵی فرمانەکانی خواوەندە، بۆیە بەبەردەوامی خەریکی ڕاز و نیاز و پەرستن بووە و شەو و ڕۆژ لەبەردەم ئاگری پیرۆزی پەرستگە وەستاوە.

لە دێڕی نۆیەم و دەیەم گێڕدراوەتەوە، خواوەندەکان لەبەردەم سەروەری خواوەندان واتا ئان و ئینلیل سوێندیان خواردووە ئەم بڕیارە هەڵنەوەشێننەوە. بەپێی ئەم بەڵێنە خواوەند ئینکی دەزانێ ناتوانێ ڕاستەوخۆ لەگەڵ مرۆڤدا بدوێ، بۆیە لەڕێگەی ئی.زی.دا ( ) واتا ئاگری پیرۆزەوە، کە بەبەردەوامی پاشا و کاهینی شار لەبەردەمیدا وەستاوە، پەیامەکەی بە زی.ئوود.سوو.را ڕادەگەیێنێ. لە دێڕی بیستەمدا چاوپێکەوتنی خواوەند ئینکی و زی.ئوود.سوو.را بەم چەشنە وەسفکراوە: (ئاگری پیرۆز ڕێگە بدە لەگەڵ تۆدا بدوێم، با پەیڤی من پەسەند بێ.) خواوەند ئینکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ زی.ئوود.سوو.را نادوێ، بەڵکوو ڕووی دەمی لە ئاگری پیرۆز دەکا، کە بەبەردەوامی ئەم کاهینە لەبەردەم ئەم ئاگرەدا خەریکی نزا و نوێژکردنە. بەم چەشنە خواوەند ئینکی خۆی لە بەڵێنەکە دەرباز دەکا و لە دێڕەکانی دواتردا زی.ئوود.سوو.را لە بڕیاری خواوەندەکان سەبارەت بە هەڵکردنی تۆفانی سەخت و لەناوبردنی مرۆڤایەتی ئاگادار دەکاتەوە:

(گوێ لە قسەکانم بگرە. تۆفانێکی سامناک هەموو جیهان دەتەنێتەوە. بڕیار دراوە وەچەی مرۆڤ دەبێ لەناوبچێ. بڕیار و فرمانی ئەنجوومەنی خواوەندان گەڕانەوەی نییە. خواوەندان ئان و ئینلیل بڕیاریان داوە و بڕیارەکەیان پووچەڵناکرێتەوە. بڕیاریان داوە فەرمانڕەوایی و دەسەڵات و سەردەمی مرۆڤ کۆتایی پێهاتووە. تەنیا بەم چەشنەیە کە ئاسوودە دەبن.)) زی.ئوود.سوو.را ئەم دەنگە دەبیستێ و بەبێ هیچ دوودڵی و پرسیار و وەڵامێک، پەیامی خواوەند ئینکی وەردەگرێ کە فرمانی پێدەکا دەبێ کەشتییەکی گەورە دروستبکرێ. زی.ئوود.سوو.را کەشتییەکە دروست دەکا و ئامادەی کەوتنەوەی تۆفانە مەزن و سامناکەکە دەبێ. لە دێڕی بیست و هەشت بەدواوە، نزیکەی سی و هەشت دێڕی کۆتایی ئەم ستوونە فەوتاون و بێگومان ئەم دێڕە فەوتاوانە گفتوگۆی نێوان خواوەند ئینکی و زی.ئوود.سوو.را

دەگێڕنەوە، کە چۆن فرمانی پێدەکا کەشتییەکی گەورە دروووستبکا، تاکوو بەهۆیەوە مرۆڤایەتی و شارستانییەت لەم تۆفانە سەختە ڕزگار بکا. بەهۆی ڕووداوەکانی دواتر دەردەکەوێ ئینکی بە دروووستکردنی کەشتی ڕێنوێنی زی.ئوود.سوو.رای کردووە.

٢-١-٤: کەوتنەوەی تۆفان و کۆتایی هاتن بە قۆناغی پێشوو

ستوونی (٤)ی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری تایبەتە بە ڕووداوی تۆفان و بەسەرهاتی کەشتی و دەربازبوونی مرۆڤایەتی، کە لە بنەڕەتدا وێنای قۆناغی گواستنەوە لە سەردەمی کۆن بۆ سەردەمی نوێ دەکا. هاوکات سەرجەم با و تۆفانەکان پێکەوە هەڵدەکەن و هەموو جیهان دەگرێتەوە. کەشتییەکەی زی.ئوود.سوو.را حەفت شەو و حەفت ڕۆژ بەسەر شەپۆلەکاندا دەخزێ. لە کۆتایی حەفتەمین ڕۆژدا ڕۆژهەڵدێ. خواوەندی پاڵەوان و هێمای ڕووناکی و گەرما، خواوەند ئوتوو لە بەرزایی ئاسمان خۆی دەنوێنێ و ڕووناکاییەکەی سەرتاپای زەوی دادەگرێ. زی.ئوود.سوو.را کلاوڕۆژنەیەک لە کەشتییەکەدا دەکاتەوە و خواوەند ئوتوو دەچێتە ناو کەشتییەکە و زی.ئوود.سوو.را لەبەرپێی ئوتوو، گایەک و مەڕێک قوربانی دەکا. بەم چەشنە مەترسی تۆفان لەسەر مرۆڤایەتی دەرەوێتەوە و بەهۆی پلانی خواوەند ئینکی و لێهاتوویی و پاڵەوانێتی زی.ئوود.سوو.را مرۆڤ لە لەناوچوونی هەتاهەتایی دەربازی دەبێ. ئەم بەشەی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری بەم چەشنە دەگێڕدرێتەوە:

ژ	دەقی سۆمەری	شێوازی خوێندنەوە	مانا
١	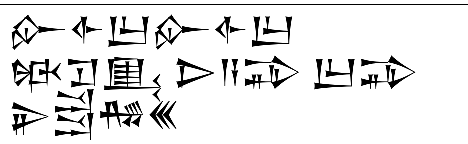	im-ḫul-im-ḫul ^{tum}9si-si-ig du3-a-bi teš2-bi i3-sug2-ge-eš	تۆفان و ڕەشەبای بەهێز، ترس و هاواری بەردەوامی لێکەوتەوە.
٢	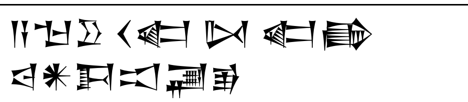	a-ma-ru ugu kab dug4-ga ba-an-da-ab-ur3-e	تۆفان بەسەر نزا و پەیڤی شیریندا سەرکەوت، بایدا و لەگەڵ خۆیدا بردی.
٣	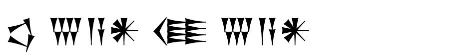	ud 7-am3 ĝi6 7-am3	ڕۆژی حەفتەمە، شەوی حەفتەمە.
٤	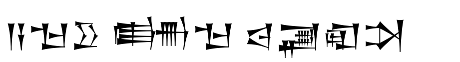	a-ma-ru kalam-ma ba-ur3-ra-ta	تۆفان هەموو زەوی گرتەوە.
٥	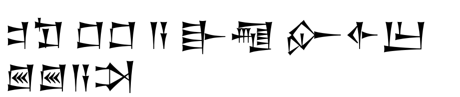	^{ĝiš}ma2 gur4-gur4 a gal-la im-ḫul tuku4-tuku4-a-ta	کەشتی بەگەڕ کەوت، بەهۆی ئاوی گەورە کە لە ژێر دەستی بای بەهێزدا بوو.
٦		^{d}utu i-im-ma-ra-e3 an ki-a ud ĝa2-ĝa2	خواوەند ئووتوو بەدیارکەوت، ئاسمان و زەوی ڕووناک کردەوە.
٧	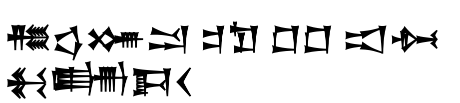	zi-ud-su3-ra2 ^{ĝiš}ma2 gur4-gur4 ab-BUR2 mu-un-da-buru3	زی.ئوود.سوو.را لە کەشتییە بەگوڕەکەی توانی ڕۆژنەیەک بکاتەوە.

٨	[illegible] nu$_{11}$ [illegible]	šul ^{d}utu ĝiš-nu$_{11}$-ni-da ^{ĝiš}ma$_2$ gur$_4$-gur$_4$-še$_3$ ba-an-kur$_9$-re-en	ئـووتــووی پـاڵەوان لە کۆنەکەوە خۆی بۆ نـاو کەشتییە بەگوڕەکە خزاند.
٩	[illegible]	zi-ud-su$_3$-ra$_2$ lugal-am$_3$	زی.ئوود.سوورای پاشا
١٠	[illegible] (ka) [illegible]	igi ^{d}utu-še$_3$ giri$_{17}$ ki su-ub ba-gub	لەبەردەم خواوەند ئووتوو کڕنۆشـــی برد و ئەژنۆی لە زەوی سوی.
١١	[illegible]	lugal-e gud im-ma-ab-gaz-e udu im-ma-ab-šar$_2$-re	پاشـا گایەکی کوشـتەوە و مەڕێکی قوربانی کرد.
١٢	[illegible]	[...] X si gal [...] sikil-la-da	... گیانی مەزن ... پیرۆزە.
١٣	[illegible] ... [illegible]	[...] X mu-un-na-X-X-ba	... بۆ ئەو ... بوو.
١٤	[...]		ئەم دێـــڕە بەتەواوی فەوتاوە.
١٥	[illegible]	[...] bi$_2$-in-si	... بڕی.
١٦	[illegible]	[...] X tab-ba	... پێشکەشکرا.
١٧	[illegible]	[...] A X	... ئاو...
نزیکەی ٣٣ دێڕی فەوتاوە.			

تۆفان لەم ئەفسـانەیەدا هێمای ئاژاوەیەکی سـامناکی گەردوونییە و بە هۆکاری هەڵوەشـانەوەی بنیاتی بوون و ژیان دادەنرێ کە لە ئەنجامی تێکچوونی هاوسەنگی سرووشت بەدیهاتووە. لەم بەشەی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەریدا ئاماژە بە کاولبوونی شـارسـتانییەتی دێرین دەکرێ و کەشـتییەکەی زی.ئوود.سـوو.را بە خاڵی وەرچەرخان و قۆناغی گواسـتنەوە لە سـەردەمی کۆن بۆ سـەردەمی نوێ دادەنرێ، کە مەرگی شـارسـتانییەتی دێرین و لەدایکبوونی شارستانییەتی نوێی لێدەکەوێتەوە. بە وردبوونەوەوە لە جیهانبینی و تێڕوانینی کۆمەڵگەی سۆمەری بۆ گەردوون و ژیان دەشێ بگوترێ تۆفان وەکوو قۆناغێکی شارستانی و ژیاریی، هۆکارێکە بۆ پاکژبوونەوەی شارستانی و مرۆڤایەتی، کە بە ئەزموونی سەخت و ئاڵۆزی پەڕینەوە لە سەردەمی کۆن بۆ سەردەمی نوێ گرێدراوە. ئەنگووتنی ڕۆژ و دەرکەوتنی ڕووناکـایی و گەرمی هەتـاو لە دێڕی شـەشـەمـدا، هێمـایە بۆ گەڕانەوەی دادپەروەری و ڕێکبوونەوە و بەسەرووبەربوونەوەی ژیان، کە هیوا و ئاسۆیەکی ڕوونی بۆ مرۆڤایەتی بەدوای خۆدا هێنایەوە. دابەزینی تیشکی خۆر بۆناو کەشـتییەکە لە دێڕی هەشـتەم، هێمایە بۆ پێشـوازیکردن لە دەربازبووان و ئاوێتەبوون لەگەڵ جیهانی نوێدا. لە دێڕی دەیەم و یازدەم زی.ئوود.سوو.را بە کڕنۆش بردن لەبەردەم خواوەندان و پێشکەشکرنی قوربانییەکان، گەڕانەوە بۆ دین و بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمی ئایینی و دەستپێکی جیهانی نوێی بۆ مرۆڤایەتی مسۆگەر کرد.

٢-١-٥: دووبارە بنیاتنانەوەی ژیان، نەمری بۆ زی.ئوود.سوو.را

دوایین بەشـی دەقی ئەفسـانەی تۆفانی سـۆمەری، نیشـاندەری دەسـپێکێکی نوێ و دامەزراندنەوەی شـارسـتانییەت و پاراسـتنی شـکۆی مرۆڤایەتییە. لە کۆتاییدا تۆفان دادەمرکێ و جیهان نوێ دەبێتەوە و پرشـنگی خۆر بەسـەر زەویدا بڵاودەبێتەوە. کەشتیی زی.ئوود.سوو.را دەنیشێتەوە. سەرجەم سەرنشینەکانی ناو کەشتیی کە بریتیبوون لە مرۆڤ و گیانلەبەران دادەبەزن. ئەنجوومەنی خواوەندانی سـۆمەری، قوربانییەکانی زی.ئوود.سـوو.را پەسـند دەکەن. پاڵەوانی ئەفسانەی تۆفان لەبەردەم خواوەندان ئان و ئینلیل کڕنۆش دەبا. هەردوو خواوەندە مەزنەکە بە بەزییەوە لێیدەڕوانن و

خەڵاتی دەکەن. ئان و ئینلیل ژیانی خواوەندئاسا بە زی.ئوود.سوو.را دەبەخشن و لەبری پاراستنی گیانلەبەر و وەچەی مرۆڤ، لە کوێستانەکانی سەروو و لە نیشتمانی کور.دیلمون.کی (𒆳𒉌𒋛𒈾𒆠) واتا کوردستانی دێریندا نیشتەجێی دەکەن کە دەکەوێتە ناوچە شاخاوییەکانی باکووری سۆمەرستان، ئەو شوێنەی کە خۆر لەوێوە هەڵدێ. لە کۆتا بەشی دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەریدا هاتووە:

ژ	دەقی سۆمەری	شێوازی خوێندنەوە	مانا
١	𒍣 𒀭𒈾 𒍣 𒆠𒀀 𒉌𒅆𒊒𒉈𒂗𒍢𒂗𒍝𒍪𒁕 𒃶𒅎𒁕𒇲	zi an-na zi ki-a i3-pad3-de3-en-ze2-en za-zu-da ḫe2-em-da-la2	ژیان لە ئاسمان، ژیان لە زەوی، بە ناوی تۆوە بانگ دەکرێ، بە تۆوە گرێدراوە.
٢	𒀭 𒀭𒂗𒆤 𒍣 𒆠𒀀 𒉌𒅆𒊒𒉈𒍢𒂗 𒀀𒁕𒉈𒉈 𒉎𒁕𒇲	an den-lil2 zi an-na zi ki-a i3-pad3-de3-ze2-en za-da-ne-ne im-da-la2	خواوەند ئان و ئێنلیل ژیانی ئاسمان و ژیانی زەوی بەناوی تۆوە بانگ دەکەن، پارێزراو و بێ کەموکوڕی.
٣	𒃻𒄈𒈠 𒆠𒋫 𒌓𒁺𒉈 𒉎𒈠𒊏𒌓𒁺𒉈	niĝ2-gilim-ma ki-ta ed3-de3 im-ma-ra-ed3-de3	مرۆڤی زانا بەرەو دادپەروەری هەنگاو دەنێ.
٤	𒍣𒌓𒋢𒊏 𒈗𒀠	zi-ud-su3-ra2 lugal-am3	زی.ئوود.سوو.رای پاشا
٥	𒅆 𒀭 𒀭𒂗𒆤𒆷𒂠 𒅗 𒆠 𒋢𒌒 𒁀𒂄	igi an den-lil2-la2-še3 giri17 ki su-ub ba-/gub!\	لە بەردەم خواوەند ئان و ئێنلیل کڕنۆشی برد، ئەژنۆی لە زەوی سوی.
٦	𒀭 𒀭𒂗𒆤 𒍣𒌓𒋢𒊏 𒊩𒂊𒂠𒅗	an den-lil2 zi-ud-su3-ra2 mi2-e-/eš2?\ [...-dug4-...]	خواوەند ئان و ئێنلیل بە میهرەبانی لەگەڵ زی.ئوود.سوو.را دووان...
٧	𒋾 𒀭𒁶 𒈬𒌦𒈾𒋧𒈬	til3 diĝir-gin7 mu-un-na-šum2-mu	ژیانی خواوەند گۆنەیان بە ئەو بەخشی.
٨	𒍣 𒁕𒊑 𒀭𒁶 𒈬𒌦𒈾𒀊𒌓𒁺𒉈	zi da-ri2 diĝir-gin7 mu-un-<na>-ab-ed3-de3	ژیانی هەتایی خواوەند گۆنەیان بە ئەو دا.
٩	𒌓𒁀 𒍣𒌓𒋢𒊏 𒈗𒀠	ud-ba zi-ud-su3-ra2 lugal-am3	لەو کاتەوە زی.ئوود.سوو.رای پاشا
١٠	𒈬 𒃻𒄈𒈠 𒉭 𒉆𒇽𒇻 𒌷	mu niĝ2-gilim-ma numun nam-lu2-ulu3 uru3 ak	لەبری ڕزگارکردنی گیانلەبەران و نەوەی مرۆڤ، نیشتەجێ کرا.
١١	𒆳𒁄 𒆳𒉌𒋛𒈾 𒆠 𒀭𒌓 𒌓𒁺𒂠 𒈬𒌦𒋾𒌍	kur-bal kur dilmun-na ki dutu e3-še3 mu-un-til3-eš	لە کوێستانەکانی سەروو لە کور.دیلموون، ئەو جێیەی خواوەندی خۆر لێیەوە هەڵدێ.

١٢	x	za-e? X [...] /BA\ X-bi til3-eš X	بۆ تۆ ... ئەوە... ژیانە.
نزیکەی ٣٩ دێڕی فەوتاوە.			

ئەم خەڵاتە و دڵخۆشـــبوونی خواوەنده مەزنەکان هێمایەکە بۆ بنیاتنانەوەی دووبارەی ژیان و دامەزراندنەوەی پەیوەندیی نێوان خواوەند و مرۆڤەکان و لە هەمان کاتدا کور.دیلمون.کی هەمان ئەم کوێستانە پیرۆزەیە، کە لە زۆربەی هەرە زۆری دەقە سۆمەرییەکان وەکوو زێد و نیشتمانی ئەزەلی لێیدەڕوانرێ. نیشتمانێک لە کور.بالا (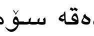) واتا لە کوێستانییەکانی سەروو کە خۆر لەوێوە هەڵدێ و نە مەرگ و نە نەخۆشی و نە ناخۆشی تێدا بەدیناکرێ و مرۆڤ لەتەک خواوەندان لەم کوێستانە پیرۆز و ڕازاوەیەدا پێکەوە بە ئاسوودەیی و نەمری دەژین. ((بەپێی سەرجەم ئەم دەقە سۆمەریانەی باسی دیلمون کراوە، ئەم ناوچە کوێستانییە هەمان ئەم شوێنە جوگرافییەیە کە دەکەوێتە باکووری سۆمەرستان و ئەمڕۆ بە کوردستان ناسراوە.))(حسن، ٢٠٢٥، ١٢٤) لە دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەریدا پاڵەوانی ئەفسانەکە واتا زی.ئوود.سوو.را بۆ هەتاهەتایە لەم نیشتمانەدا نیشتەجێ دەکرێ و نەمری پێدەبەخشرێ.

ئەنجام:

١- گێڕانەوەی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری لە بنەڕەتدا نمایشکردنی هێزی تووڕەیی خواوەندەکان و لەناوبردنی مرۆڤایەتی نییە، بەڵکوو نیشاندەری بنیاتنانەوەی ژیان و شارستانییەت و ڕێکخستنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤ و خواوەندەکانە. لە جیهانبینی سۆمەریدا تۆفانی سامناک هێمایە بۆ لەناوبردن لەپێناو بنیاتنانەوە.

٢- لە تێڕوانینی سۆمەریدا خواوەندەکان بڕیار لە دامەزراندن و لەناوچوون و بەردەوامی ژیان دەدەن و نەخشەڕێگەی شێوازی ژیان و شارستانییەت بۆ مرۆڤایەتی دەکێشنەوە و کۆمەڵگەی مرۆیی ناچارە دان بە چارەنووسی ئاسمانیی خۆی دابنێ.

٣- بەپێی باوەڕی سۆمەری، شار بە مەودای پیرۆزی نێوان مرۆڤ و خواوەندەکان دادەنرێ و پەرستگە و ڕێوڕەسمە ئایینیەکان و ملکەجبوون لەبەردەم خواستی خواوەندان، هێڵی پەیوەندی نێوانیان دیاری دەکا.

٤- دەقی ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری نیشاندەری بەریەککەوتنی سەردەمی کۆن و نوێ و لەڕووی بیروباوەڕ و هزری شارنشینی و گەشەی کۆمەڵایەتییە. تۆفان بە قۆناغی نێوان ئەم دوو سەردەمە دەسنیشانکراوە و کەشتی بە خاڵی وەرچەرخان و هۆکاری گواستنەوەی ئەم گۆڕانە کولتووری و مێژووییانە دادەنرێ.

٥- قۆناغی نوێی ژیار و شارستانییەت لە دوای تۆفانی مەزن، لە هەرێمی چیاکان و بەوردی لە کوێستانی نەمری کە دەکەوێتە باکووری سۆمەرستان دەسپێدەکاتەوە. ئەم شوێنە پیرۆزە لە جیهانبینی سۆمەریدا هەمان کوردستانی دێرینە.

٦- ئەنجوومەنی خواوەندانی سۆمەری لەم ئەفسانەیەدا ڕۆڵی کارایان هەیە. هەردوو خواوەندی مەزنی سۆمەری ئان و ئینلیل لە دژی مرۆڤایەتی بڕیار دەدەن و بەشێوەکی گشتی باوەڕیان بە دامەزراندنەوەی جیهانێکی نوێ بەبێ ئامادەبوونی مرۆڤ هەیە. لە بەرانبەردا چوار خواوەندی مەزن نینتوور، ئینانا، ئووتوو و ئینکی پێیانوایە مرۆڤایەتی دەبێ بەردەوامبێ و لەو نێوەندەدا ڕۆڵی دوو خواوەند نینتوور و ئینانا تاڕادەیەک لاوەکییە و تەنیا لە ئاستی دەربڕینی نیگەرانی و شینگێڕان دەمێنێتەوە. خواوەند ئووتوو ئەرکی چاودێریکردنی کەشتی و کەشتیوانەکە و هەروەها هەواڵگەیاندن بە ئەنجوومەنی خواوەندانی لە ئەستۆیە، بەڵام ڕۆڵی ئینکی سەرەکی و یەکلاکەرەوەیە و بڕیاری پاراستن و ڕزگارکردنی مرۆڤایەتی دەدا. لە کۆتاییدا سەرجەم خواوەندانی ئانووناکی بڕیارەکەی ئینکی پەسند دەکەن و لەبری ڕزگارکردنی نەوەی مرۆڤ و گیانلەبەر و ڕووەکەکان، زی.ئوود.سوو.را کە بە پاڵەوانی ئەفسانەکە دادەنرێ، بە ژیانی هەتایی و نەمری لە کۆێستانی دیلمون خەڵات دەکەن

سەرچاوەکان

– حسـن، فرهاد عزیز(٢٠٢٠) زمانی کوردی پەهلەیی (فەیلی) زمانی فەرمی دەوڵەتی ساسـانی یان شـێوەزارێکی ناوچەیی، گۆڤاری زانکۆ بۆ زانستە مرۆڤایەتییەکان، بەرگی ٢٤، ژمارە ٥.

– حسن، فرهاد عزیز، مولود ئیبراهیم حسن(٢٠٢٥) کور.دیلمون.کی ([cuneiform]) ئەفسانەی بەهەشتی سۆمەری، کتێبی نەهەمین کۆنفڕانسێ ئەفسانەیا کوردی، سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی، چاپا ئێکێ.

- CDLI Literary 000371, ex. 015 artifact entry (2024) Cuneiform Digital Library Initiative
- CDLI Literary 000357, ex. 001 artifact entry (2025) Cuneiform Digital Library Initiative
- Finkel, Irving (2014) The Ark Before NOAH, Published in the United States by Nan A. Talese / Doubleday.
- Kramer, S.N (1961) Sumerian Mythology, A Study of Spiritual and Literary Achievement in the Millennium B.C, Revised Edition, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Marro, Inaki (2016) Paralelos literarios mesopotámicos e indoeuropeos del relato bíblico del Arca de Noé, Trabajo final de master, Universidad de Barcelona Facultad de Filología.
- Pettinato, Giovane(2001) Mitologia Sumerica, Unione Tipografico-Editrice Torinese. Milano.
- Poebel, Arno 1914, Publications Of The Babylonian Section Vol. V, Historical And Grammatical Texts, Published By University Museum, Philadelphia.
- Poebel, Arno 1914, Publications Of The Babylonian Section Vol. VI, Historical And Grammatical Texts, Published By University Museum, Philadelphia

آ.ما.رو 𒀀𒈠𒊒

أقدم نصٍّ أسطوري سومري عن الطوفان

فرهاد عزيز حسن

قسم اللغة الكردية، كلية اللغات,جامعة صلاح الدين – أربيل, إقليم كردستان، العراق

Farhad.hassan@su.edu.krd

مولود إبراهيم حسن

قسم اللغة الكردية، كلية اللغات,جامعة صلاح الدين – أربيل, إقليم كردستان، العراق

Mawlud.hassan@su.edu.krd

الملخّص

تُعَدّ أسطورة الطوفان السومرية من أقدم النصوص الأسطورية التي تناولت ثنائية الفناء والنجاة في الوعي الإنساني القديم، إذ تُقدِّم سردًا كوسمولوجيًا وأنتروبولوجيًا لتاريخ البشر من خلال سلسلة من المراحل المتعاقبة، تشمل الخلق، والعقاب الإلهي، والدمار الكوني، والخلاص، والتجدّد، ثم نيل الخلود. وتتمحور هذه الأسطورة حول شخصية **زيوسودرا** بوصفه البطل المركزي، في حين تشارك مجموعة من الآلهة السومرية الكبرى—منهم آن، وإنليل، ونينهورساغ، ونينتود، وإنكي، وإنانا—في تشكيل البنية السردية وتوجيه مسار الأحداث، كلٌّ وفق وظيفته اللاهوتية ودوره الكوني.

يقوم البناء الداخلي للنص على خمس مراحل بنيوية رئيسة: مرحلة السكينة السابقة للطوفان، صدور القرار الإلهي بالإهلاك، الوحي والتحذير الإلهي، حدوث الطوفان وما يرافقه من صمت كوني، ثم مرحلة الخلاص وإعادة البناء والنظام. تعتمد هذه الدراسة على أقدم نسخة سومرية مُدوَّنة لأسطورة الطوفان بوصفها النص المرجعي الأساس، وتسعى—من خلال منهج تحليلي أسطوري ونصي—إلى تفكيك المراحل السردية والموضوعات الدلالية الكامنة في النص، وإعادة تركيبها، بهدف الكشف عن منطقها البنيوي الداخلي وإعادة قراءة الأسس الفكرية والرمزية التي يقوم عليها هذا السرد الأسطوري المبكر.

الكلمات المفتاحية:أسطورة الطوفان، النص السومري، التجدّد، البعث، الخلود

A. MA.RU (𒀀𒈠𒊒)

The Oldest Sumerian Mythological Text about the Flood

Farhad Azeez Hasan
Department of Kurdish Language, Collage of Languages, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq
Farhad.hassan@su.edu.krd
Mawlud Ibrahim Hasan
Department of Kurdish Language, Collage of Languages, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq
Mawlud.hassan@su.edu.krd

Abstract
The Sumerian flood myth is one of the most ancient narratives recounting the decline and salvation of humanity. It unfolds through several phases, including creation, punishment, destruction, redemption, regeneration, and immortality. In this myth, Ziusudra is the central figure, and a group of deities—such as An, Enlil, Ninhursag, Nintud, Enki, and Inanna—play prominent and influential roles in the development of the narrative. The structure of the story is built upon five key stages: The pre-flood tranquility, The decree of destruction, Revelation and divine warning, The flood and cosmic silence, Salvation and renewal This study selects the oldest recorded Sumerian version of the flood myth as its core text. Through a mythological-analytical approach, it aims to examine and reconstruct all phases and underlying themes of the text, thereby offering a reinterpretation of the narrative's foundational structure and internal coherence.
Keywords: Flood myth, Sumerian text, regeneration, resurrection, immortality